

บทที่ 2

เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การใช้แรงงานเด็กกำลังเป็นปัญหาที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกดขี่แรงงานเด็กมากเกินไป ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเด็กที่ถูกกดขี่จนเกิดปัญหาโรคจิตโรคประสาทขึ้นนั้นมียุไม่น้อย นอกจากนี้ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานเด็กก็มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ด้วยเช่นกัน เนื่องจากเด็กเหล่านี้กำลังอยู่ในวัยเจริญพันธุ์หรือเตรียมเข้าสู่ภาวะเจริญพันธุ์ เมื่อมีการใช้แรงงานอย่างไม่ถูกต้องย่อมมีผลต่อร่างกายและความรู้สึกนึกคิด ซึ่งจะนำไปสู่เรื่องของภาวะเจริญพันธุ์เช่นกัน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่จะทำการศึกษาต่อไป

ในรายงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แบ่งส่วนของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 4 ส่วนด้วยกันดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความทันสมัย (Modernization)
2. แนวความคิดเรื่องการย้ายถิ่น
3. แนวคิดเกี่ยวกับแรงงานเด็กและรูปแบบการขายแรงงานเด็ก
4. รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็ก
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย
6. สมมติฐานการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับความทันสมัย (Modernization)

ความทันสมัยเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม เพราะว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาสังคมที่ค่อยพัฒนาจะค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น เน้นการพัฒนาด้านวัตถุเพื่่อมุ่งพัฒนาเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (สนธยา พลศรี, 2533) ดังนั้นหากนำทฤษฎีความทันสมัยมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จะพบว่าลักษณะการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการเคลื่อนไหว (Mobilization) ใน 3 รูปแบบ คือ

1. การเคลื่อนไหวทางด้านกายภาพ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ มีการนำเอาสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่ออำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการทำงาน

2. การเคลื่อนไหวทางจิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม ความรู้สึก นึกคิดที่แตกต่างไปจากค่านิยมในสังคมดั้งเดิม เช่น เน้นความเป็นอยู่ที่พุ่มเพื่อยหรรษา

3. การเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม หรือทางเศรษฐกิจ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพ โดยได้รับการยอมรับนับถือมากขึ้น ถ้า ได้รับความสำเร็จในหน้าที่การงานมากขึ้น หรือถ้าได้รับรายได้สูงมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น

หากนำแนวคิดของทฤษฎีความทันสมัยมาพิจารณาเกี่ยวกับการจ้างแรงงานเด็ก แล้วจะเห็นได้ว่า สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านสภาพ ด้านจิตและการเคลื่อนไหว ทางสังคมน่าจะมีส่วนทำให้เกิดการจ้างแรงงานเด็กด้วย กล่าวคือ เมื่อครอบครัวต้องการ ความสะดวกสบายในด้านวัตถุต่างมุ่งเน้นหาเงินทองมาเพื่อตอบสนอง การสัมผัสกับการ เปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองอาจมีผลต่อการเคลื่อนไหวทางจิตที่นิยมความหรูหรา สิ่งเหล่านี้ อาจทำให้ครอบครัวจำเป็นต้องมีรายได้เสริม อันจะนำไปสู่การผลักดันให้เด็กเข้ามาทำงาน ในเขตเมือง

2. แนวความคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

2.1 ความหมายการย้ายถิ่น (Migration)

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า การย้ายถิ่นไว้หลายประการดังนี้

Everett S. Lee (1969) ให้ความหมายของการย้ายถิ่นว่า หมายถึง การ เปลี่ยนที่อยู่อาศัยอย่างถาวรหรือกึ่งถาวร ไม่มีข้อจำกัดอันใดเกี่ยวกับระยะทางของการ เคลื่อนย้ายหรือเกี่ยวกับลักษณะของความสมัครใจหรือไม่สมัครใจในการเคลื่อนย้ายนั้น และ จะไม่หาความแตกต่างระหว่างการย้ายถิ่นภายในหรือภายนอกประเทศ

กล่าวโดยสรุป การย้ายถิ่น คือ การเปลี่ยนที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนใน ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานนั่นเอง การย้ายถิ่นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านองค์ ประกอบและการกระจายทางประชากร ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย การย้ายถิ่นสามารถจำแนกได้ 3 ประเภทคือ

1. การเคลื่อนย้ายภายในท้องถิ่น (Local Movement) เป็นการย้ายที่อยู่ ภายในชุมชนนั้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนที่อยู่ภายในเขตชุมชนใกล้เคียง

2. การย้ายถิ่นภายในประเทศ (Internal Migration) เป็นการย้ายที่อยู่ จากชุมชนหนึ่งไปอีกชุมชนหนึ่งภายในประเทศ เช่น ย้ายข้ามตำบล อำเภอหรือจังหวัด

3. การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration) เป็นการย้ายถิ่นข้ามอาณาเขตของประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง

2.2 ทฤษฎีการย้ายถิ่น

ทฤษฎีการเคลื่อนย้ายที่แพร่หลายมี 3 ทฤษฎี คือ

1. The Gravity Model
2. The Wage Differential
3. The Push-Pull Model

ใน 3 ทฤษฎี มีข้อสรุปถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นดังนี้

ทฤษฎี The Gravity Model และ The Wage Differential มีข้อสรุปถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองมีดังต่อไปนี้

ก. ในชนบทมีแรงงานส่วนเกิน ซึ่งก่อให้เกิดสภาพการว่างงานของแอบแฝง (Under Employment and Disguised Unemployment) โดยเฉพาะในบางฤดูกาล เช่น ฤดูแล้ง ภาวะเช่นนี้มีความรุนแรงสูง ทำให้เกิดการย้ายถิ่นออกเพื่อหางานทำหรือเปลี่ยนงาน

ข. ด้านอัตราค่าจ้าง (Wage Rate) และโอกาสมีงานทำ (Job Opportunity) ในเมืองใหญ่ที่มีชุมชนหนาแน่นย่อมสูงกว่าชนบท ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง โดยหวังผลตอบแทนจากการทำงานที่สูงกว่า

ค. ด้านระยะทางที่ใกล้และการคมนาคมสะดวก เป็นผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นสูง

ทฤษฎี The Push-Pull Model คือ ปัจจัยที่ดึงดูดหรือผลักดันให้มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้น มีผู้ศึกษาตามทฤษฎีดังกล่าวหลายท่านด้วยกัน ในประเทศไทยปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการย้ายถิ่น ส่วนมากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยดึงดูดที่มีอิทธิพลสูง

จากทฤษฎีการย้ายถิ่นนี้สามารถจะนำมาเชื่อมโยงกับการใช้แรงงานเด็กใน 2 ประเด็น กล่าวคือ สภาพในชนบทมีแรงงานส่วนเกิน เนื่องจากทำการผลิตเฉพาะฤดูกาล ทำให้แรงงานต้องออกมาหางานทำ ประกอบกับอัตราค่าจ้างที่ได้รับในเขตเมืองสูงกว่าในชนบท อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ในเขตเมืองมีแหล่งงานมาก อีกทั้งก็สามารถติดต่อกับหมู่บ้านได้สะดวกนั้นเป็นอีกส่วนหนึ่งที่อาจช่วยหนุนให้แรงงานเด็กออกมาทำงานในเขตเมือง

2.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น

ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ (2521) ได้ให้รายละเอียดว่า ปัจจัยที่ดึงดูดให้มีการย้ายถิ่นเข้า คือ

1. โอกาสได้งานทำมีสูง มีโอกาสได้เลือกอาชีพที่จบได้มาก
2. โอกาสได้สร้าง ความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัวสูง
3. มีโอกาสในการศึกษาอบรมให้สูงขึ้น
4. สภาพแวดล้อมที่ดี ดึงดูดใจ สะดวกสบายในการดำรงชีพ อากาศดี การคมนาคมสะดวก บ้านเรือนดี การสาธารณสุขดี
5. ย้ายตามสามี-ภรรยา บิดา-มารดาหรือบุตร

ปัจจัยที่ผลักดันให้คนย้ายถิ่นออกมีดังนี้

1. สภาพปัจจัยทางธรรมชาติ การลดน้อยถอยลงของธรรมชาติ ทำให้ราคาค่าต้นทุนผลิตสูงและอุปกรณ การผลิตขาดแคลน
2. การไม่มีงานทำ แรงงานล้นหรือมีเครื่องจักรมาทดแทน ทึ้นแรงงานคนลง
3. เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว อากาศเปลี่ยนแปลงและเกิดโรคระบาด เป็นต้น
4. การกดขี่หรือปราบปรามจากลัทธิการเมือง ศาสนาและชนชาติหรือชาติพันธุ์
5. เบื่อหน่ายชุมชน

ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล ได้สรุปปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและดึงดูดในการตัดสินใจที่ย้ายถิ่นและดำเนินการย้ายถิ่นไว้ในหนังสือ ทฤษฎีที่น่าสนใจทางประชากรศาสตร์ รวม 4 ข้อด้วยกันคือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ต้นทาง
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของถิ่นปลายทาง
3. อุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างถิ่นเดิมและถิ่นปลายทาง
4. ปัจจัยส่วนบุคคล

อย่างไรก็ดีอาจกล่าวสรุปได้ว่า การย้ายถิ่นนั้นเป็นการเปลี่ยนที่อยู่อาศัย โดยตั้งอยู่บนความเชื่อมั่นว่าที่ที่จะย้ายไปอยู่จะทำให้ตนเองมีวิถีชีวิตที่ดีกว่าเดิม

2.4 ผลกระทบจากการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อสังคมโดยรวมและต่อตัวผู้ย้ายถิ่นด้วย ในที่นี้จะพิจารณาผลกระทบเป็น 2 ด้าน คือ

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ มีผู้เปรียบเทียบการย้ายถิ่นไว้ว่าเป็นเสมือนดาบสองคม ซึ่งให้ทั้งคุณและโทษ ประโยชน์ของการย้ายถิ่น เช่น การก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชนบท เป็นต้นว่า การย้ายถิ่นนอกฤดูทำการเกษตรของชาวชนบทในภาคต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมมีเพียงภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น เมื่อผู้ย้ายถิ่นเหล่านั้นได้เข้าทำงาน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นในบางรายอาจมีโอกาสดำเนินการศึกษาหาความรู้หรือทักษะในการทำงานต่าง ๆ ไปในตัวด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ย้ายถิ่นเหล่านั้นไม่สามารถหางานทำได้ก็จะทำให้เกิดภาวะการว่างงาน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาได้เช่น ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ

การย้ายถิ่นในกลุ่มผู้มีการศึกษาสูงในสาขาอาชีพต่าง ๆ เช่น แพทย์ พยาบาล ครู เป็นต้น ซึ่งเมื่อจบการศึกษาแล้วส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตชนบท แต่นิยมเข้าทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ภายในเขตเมือง ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนและความไม่สมดุลกันระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองในสาขาอาชีพเท่านั้น

2. ผลกระทบทางสังคม การย้ายถิ่นอาจมีผลดีในเรื่องการเรียนรู้และเกิดความเข้าใจถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและสังคมระหว่างภาคดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันการย้ายถิ่นไปในสังคมหรือชุมชนใหม่อาจก่อให้เกิดปัญหาในการผสมกลมกลืนของชนกลุ่มน้อยในชนกลุ่มใหญ่ในทางโครงสร้างสังคม (Assimilation) (วิชนิวรรณ ถาวรจิตต์, 2530:) ลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ชัดในพื้นที่หรือประเทศที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มาก ๆ เช่น ในประเทศอินเดีย ปากีสถาน ซิเบต เป็นต้น

นอกจากนี้การย้ายถิ่นอาจทำให้เกิดการสูญเสียทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่นอาจถูกกลืนหายไปได้

ในกรณีที่ผู้ย้ายถิ่นเพื่อต้องการหางานทำและไม่มีความชำนาญก่อนให้เกิดปัญหาการว่างงาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหา

ยาเสพติด นอกจากนี้ในเขตเมืองที่มีผู้ขายกันเข้าไปมาก ๆ อาจทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด
มลภาวะเป็นพิษอีกด้วย

3. แนวความคิดเกี่ยวกับแรงงานเด็กและการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

3.1 ความหมายของคำว่า แรงงานเด็ก

เด็ก ความหมายทั่วไปหมายถึง บุคคลซึ่งอายุไม่ครบ 15 ปีบริบูรณ์ และองค์
การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ได้ให้คำนิยามไว้ว่าแรงงานเด็กหมายถึง ผู้ที่มีอายุ
ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปที่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ แต่ตามบทบัญญัติของการคุ้มครองการ
ใช้แรงงานเด็กถือว่า เด็กคือ บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์

องค์การสหประชาชาติ ได้ผ่อนผันเกณฑ์อายุของเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ให้
ทำงานได้แต่จะต้องกำหนดลักษณะของงาน เวลาทำงาน ซึ่งจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อ
สุขภาพและพัฒนาการของเด็ก แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว มีการใช้แรงงานเด็กที่มีอายุ
ต่ำกว่า 15 ปีเป็นจำนวนมาก ดังเช่นการรายงานผลการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร
ในปี พ.ศ.2525 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปรากฏว่าจำนวนประชากรทั้งหมดของ
ประเทศ จำนวน 48,122,800 คน เป็นประชากรวัยเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ประมาณ
18.9 ล้านคนหรือเท่ากับร้อยละ 39.5 ของประชากรทั้งหมด ปรากฏว่าเป็นแรงงานเด็ก
ถึง 1.07 ล้านคน (ธนพรหม สุนทร, 2528) และจากรายงานผลการสำรวจแรงงานทั่ว
ราชอาณาจักร (รอบที่ 2) พฤษภาคม 2529 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าเด็กอายุ
11-14 ปี ที่มิงานทำจำนวน 1.05 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 21.3 ของเด็กกลุ่มอายุ 11-
14 ปี ตัวเลขแรงงานเด็กข้างต้นคงจะต่ำกว่าที่เป็นจริง เพราะไม่ได้รวมเด็กอายุต่ำกว่า
11 ปี ไว้ด้วย ทั้งที่มีการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 11 ปี (วิทยา เขียงกุล, 2533: 54-
55) ซึ่งในวัยดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นกลุ่มประชากรที่ยังไม่อาจเลี้ยงดูตัวเองได้ เนื่องจาก
ความเจริญทางร่างกาย สติปัญญาและจิตใจยังไม่เจริญเต็มที่ จึงต้องพึ่งพาอาศัยความ
สามารถหรือผู้ปกครองในการดำรงชีวิต การที่เด็กเหล่านี้เข้าสู่วงจรตลาดแรงงานในวัย
อันไม่สมควร จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง

3.2 การเข้าสู่ตลาดแรงงานของแรงงานเด็ก

3.2.1 สาเหตุที่ทำให้เด็กต้องขายแรงงาน มีผู้สรุปสาเหตุการเข้าสู่ตลาด
แรงงานของเด็กไว้หลายประการด้วยกันดังนี้

บทบรรณ ส่วนที่ ๒ (๒๕๒๘) กล่าวว่า สาเหตุของการเข้าสู่ตลาดแรงงานเด็กพอสรุปได้ดังนี้

๑. ฐานะทางครอบครัวของเด็กยากจนไม่สามารถสนับสนุนให้เด็กได้ศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ทำให้เด็กเข้าสู่ตลาดก่อนวัยอันสมควร

๒. ทักษะของผู้ปกครองเด็กที่ไม่เห็นคุณค่าของตนให้เด็กได้ศึกษาต่อในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ เพราะเห็นว่าสิ้นเปลือง ควรให้เด็กทำงานดีกว่า

๓. ระบบการศึกษายังไม่มีมาตรการที่ได้ผลแน่นอน จึงมีแรงงานเด็กบางส่วนหลบเลี่ยงที่จะเรียนต่อโดยเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยเห็นการทำงานสนุกกว่าการเล่าเรียน และยังมีรายได้เป็นของตนเองด้วย

๔. ผลตอบแทนแรงงานทางภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่ผลตอบแทนทางภาคอุตสาหกรรมกลับมีแนวโน้มสูงขึ้น

๕. นายจ้างบางรายนิยมใช้แรงงานเด็ก เพราะงานบางอย่างเหมาะที่จะให้เด็กทำ อัตราค่าจ้างต่ำและปกครองง่ายกว่าผู้ใหญ่

บรรณพล พันธุ์บุญเกิด (๒๕๒๘) กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เด็กต้องขายแรงงานว่ามีสาเหตุมาจาก

๑. ความยากจน

๒. ความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม

๓. ระบบการศึกษาและการด้อยการศึกษา

ขณะที่ **สุรางค์รัตน์ จรรณศาสตร์ (๒๕๒๓ : ๒๔-๒๕)** เห็นว่าการใช้แรงงานเด็กนั้นมีสาเหตุสำคัญมาจาก

๑. ความยากจน (Poverty) ซึ่งส่วนมากเป็นเพราะการขาดการวางแผนครอบครัว การมีบุตรมาก มีหนี้สิน และส่วนใหญ่อยู่ในชนบทมาก่อน

๒. ขนบธรรมเนียมประเพณี (Tradition) การนิยมให้เด็กชายมีโอกาสศึกษาในชั้นสูงในขณะที่เด็กหญิงต้องออกมาหารายได้หรืออยู่กับบ้านเฉยๆ เพื่อให้ผู้ปกครองมีโอกาสได้ทำงานอย่างเต็มที่ นอกจากนี้การกตัญญู การที่ลูกต้องปฏิบัติหน้าที่ ๆ ดีเพื่อทดแทนบุญคุณของบิดามารดา ก็เป็นเหตุหนึ่งเช่นกัน บางแห่งพ่อแม่มีสิทธิในตัวบุตรที่จะกำหนดทางเดินของชีวิตได้

3. ระบบทางเศรษฐกิจ (Economic System) ภาวะเงินเฟ้อ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น มีส่วนทำให้แรงงานผู้ใหญ่ต้องอาศัยแรงงานเด็กในการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว เฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกของครอบครัวส่วนใหญ่ เป็นแรงงานที่ขาดฝีมือ และรายได้ต่ำ

4. ค่าจ้างที่เป็นตัวเงิน จีบต้องได้ใช้จ่ายได้เป็นสิ่งที่ชักจูงให้เด็กทำงานมากกว่าเรียนต่อ เพราะการเรียนในโรงเรียนนั้นระบบการศึกษาภาคบังคับไม่จูงใจให้เด็กสนใจหรือกระตือรือร้นที่จะศึกษา ค่าใช้จ่ายในเรื่องอุปกรณ์การเรียน ความเข้าใจของครู ผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการศึกษาไม่เอื้ออำนวยให้

5. ความขาดแคลนเกี่ยวกับสถานที่ศึกษา โอกาสในการศึกษาต่อและการแข่งขันทางด้านการศึกษาเป็นสาเหตุให้เด็กส่วนหนึ่งที่ถอยหลังหมดกำลังใจ และหันทิศทางการชีวิตมาสู่ชีวิตการทำงานในอุตสาหกรรม

6. ความกดดันทางครอบครัว ความไม่แน่นอน และความไม่มั่นคงทั้งหลายที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดฝัน หรือเกิดขึ้นบ่อยครั้งจนทำให้เป็นสาเหตุที่ผลักดันให้เด็กต้องทำงาน

7. สภาพของเด็กเอง ได้แก่ ความเฉื่อยชา ไม่สนใจเรียน เร่รอน มีความประพฤติที่ส่อลักษณะไปในทางที่ไม่ดี ผู้ใหญ่ก็มักจะให้ทำงานเพื่อให้เด็กพ้นจากภาวะแห่งการทำตนให้เปล่าประโยชน์และให้มีอยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน

กล่าวโดยสรุปปัจจัยที่มีผลต่อขายแรงงานเด็กเป็นอย่างมาก คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ต้องดิ้นรนในการหาเลี้ยงชีพ ซึ่งก็มีผลให้สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยกันออกมาทำมาหากิน ค่าแรงงานก่อนวัยอันสมควรสาเหตุด้านอื่น ๆ ก็เช่นตัวนายจ้างเองนิยมจ้างแรงงานเด็ก เนื่องจากสามารถกดขี่และให้ค่าจ้างต่ำดังเช่นที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ในการทารุณกรรมแรงงานเด็กอยู่เสมอ

3.2.2 รูปแบบของการขายแรงงานเด็ก

3.2.2.1 ประเภทของงาน เดิมมีการใช้แรงงานเด็กในภาคเกษตรกรรมในชนบทเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น พบว่าจากรายงานผลการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร (รอบ 2) พ.ศ.2529 แรงงานเด็กส่วนใหญ่ราวร้อยละ 87 ทำงานอยู่ในภาคเกษตรที่เหลือน้อยละ 13 หรือประมาณ 136,500 คน ทำงานภาคอุตสาหกรรม การค้า และ

บริการอื่น ๆ ต่อมาการใช้แรงงานเด็กแพร่หลายมากขึ้น เข้าสู่อุตสาหกรรมและงานบริการมากขึ้น งานที่นิยมใช้แรงงานเด็กมีดังนี้

- อุตสาหกรรมการผลิต ได้แก่ การทอผ้า ผลิตเสื้อผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า, การผลิตแก้ว, การผลิตอาหาร-ลูกกวาด, การผลิตเครื่องไฟฟ้า, การผลิตถุงมือ, ผลิตถ่านไฟฉาย, ผลิตพลาสติก, ช่างเครื่องยนต์-เครื่องกล, สมุด-ไม้บรรทัด, ผลิตถ้วยกระดาษ กล่องกระดาษ, ผลิตสาหร่าย, การก่อสร้าง เป็นต้น

- อุตสาหกรรมบริการ ส่วนใหญ่มักเป็นการใช้แรงงานเด็กในเชิงบริการตามท้องถนนและงานการค้าแผงลอยต่าง ๆ งานดังกล่าวได้แก่ งานชั่งตวงเท้า, งานเช็คกระชกรถยนต์, ขายดอกไม้-พวงมาลัย, ขายหนังสือพิมพ์-นิตยสารต่าง ๆ, ขายอาหาร-ลูกกวาด, เด็กส่งของ, ขายลอตเตอรี่ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานเด็กในรูปต่างๆ ในเชิงบริการตามสถานที่บางแห่งคือ เด็กเสิร์ฟอาหาร ล้างจาน ตามร้านขายอาหาร-เครื่องดื่ม, ร้านเสริมสวย ชาย-หญิง, เด็กรับใช้ตามบ้าน-โรงแรม, จ๊อกกีในสนามแข่งม้า และการแสดงร้องเพลงตามห้องอาหารต่าง ๆ เป็นต้น แรงงานเด็กอยู่ในภาคอุตสาหกรรมราว 35,700 คน หรือประมาณร้อยละ 3.4 ของแรงงานเด็กทั้งหมด (พ.ศ.2529) ส่วนใหญ่ทำงานในอุตสาหกรรมขนาดเล็กและอุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภทการทอผ้า ผลิตตัดเย็บเสื้อผ้า โรงงานแก้ว ผลิตอาหาร ลูกกวาด ห้องเย็น ผลิตโลหะ กลึงและเชื่อม ฯลฯ (วิทยากร เชียงกูล, 2533 : 67)

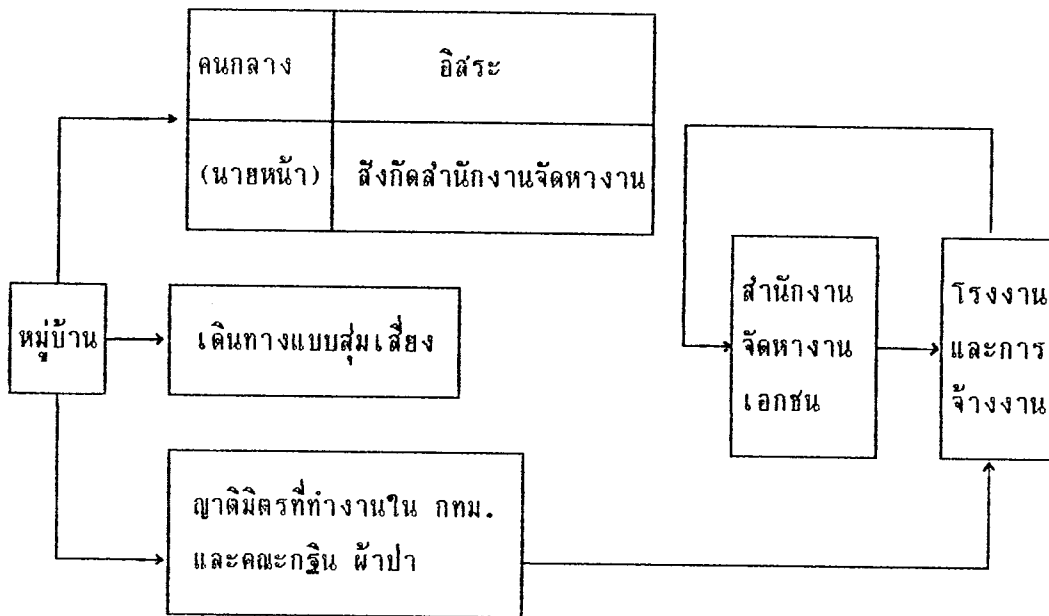
3.2.2.2 กระบวนการนำเด็กเข้าสู่ตลาดแรงงาน

อรรถพล พันธุ์บุญเกิด (2528) กล่าวถึงว่าแรงงานเด็กมีวิธีการออกจากหมู่บ้านสู่การจ้างแรงงานและสถานประกอบการ 3 ทางคือ

1. เดินทางไปกับคนกลางหรือนายหน้าที่มาชักชวน นายหน้าหากินด้วยการพาเด็กไปทำงานในเมือง นายหน้ามีทั้งประเภทนายหน้าอิสระ ซึ่งได้แก่ คนในท้องถิ่นที่เคยมีประสบการณ์พาเด็ก ซึ่งเป็นบุตรหลานตัวเองไปทำงานในเมือง เมื่อไปแล้วได้รู้จักกับสำนักงานจัดหางานและเห็นช่องทางหารายได้ด้วยการเป็นนายหน้าและนายหน้าสังกัดสำนักงานจัดหางาน นายหน้าส่วนนี้มักเดินวนเวียนตามทางรถขนส่ง เพื่อคอยชักชวนเด็กโดยนายหน้าจะได้ค่าตอบแทน 50-100 บาทต่อเด็ก 1 คน ในปีที่มีความต้องการแรงงานมาก นายหน้าเหล่านี้จะถูกส่งไปเพื่อชักชวนเด็กตามหมู่บ้านต่าง ๆ ให้เข้าทำงาน

2. เดินทางอย่างสุ่มเสี่ยง ในปีนี้เลี้ยงจัดชาวบ้านและเด็ก ๆ จะเดินทางมาที่กรุงเทพฯ เพื่อมาทำงานทำ ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่พบหลักแหล่งที่แน่นอน อาศัยการนอนตามสถานที่ต่างๆ และสุดท้ายก็จะโดนชักจูงหรือไปที่สำนักงานจัดหางานเพื่อที่จะรอตัดเลือกไปทำงาน

3. เดินทางไปกับญาติมิตร คณะผ้าป่ากฐิน วิธีการเดินทางพร้อมกับญาติมิตรในขบวนผ้าป่าเป็นที่แพร่หลายในช่วงหลัง ๆ วิธีการนี้แรงงานเด็กจากหมู่บ้านจะไปรวมกันในพื้นที่เดียว เช่น โรงงานหรือละแวกใกล้เคียง กันและปลอดภัยกว่าวิธีการอื่น ๆ รวมทั้งไม่เสียค่านายหน้าด้วย

3.2.2.3 สภาพการใช้แรงงานเด็กในประเทศไทย

การใช้แรงงานเด็กในประเทศไทยโดยทั่วไปนั้น มักจะเกิดปัญหาในด้านการกดขี่โดยเฉพาะโรงงานที่ลักลอบใช้แรงงานเด็ก มักเป็นสถานประกอบการขนาดเล็กและเกือมน ปิดประตูหน้าต่างอย่างมิดชิด เพื่อป้องกันเด็กหนีและมีให้คนภายนอกเห็นสภาพการทำงานของเด็กในโรงงาน ซึ่งพอสรุปลักษณะและสถานการณ์การใช้แรงงานเด็กได้ดังนี้

1. เด็กได้ค่าจ้างที่ต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมาย คือ ได้ประมาณ 200-400 บาทต่อคนต่อเดือน หรือปีละ 2,000-4,000 บาทต่อคนต่อปี สำหรับแรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 12 ปีค่าจ้างไม่เกิน 1,800 บาทต่อคนต่อปี
2. เวลาทำงานมากกว่า 10 ชั่วโมงต่อวันและไม่มีวันหยุด
3. สภาพแวดล้อมในที่ทำงานไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น ร้อนอบอ้าว อับทึบ และสร้างไม่เพียงพอ แรงงานเด็กมักถูกทำงานหนักเกินไปหรือไม่ก็ทำงานตลอดวัน
4. เด็กมักถูกคุกคามทั้งปัสมีเมื่อทำงานเช้าหรือทำงานผิดพลาดเพียงเล็กน้อยหรือเมื่อพูดคุยขณะทำงานกัน
5. ถูกกักกันให้อยู่ภายในบริเวณโรงงานหรือสถานประกอบการ เด็กไม่มีอิสระที่จะไปไหนมาไหนตามอำเภอใจ
6. ที่พักหลับนอนของเด็กคับแคบแออัด นายจ้างบางรายไม่จัดเสื้อ ผ้า ห่ม หมอนมุ้งให้เด็ก เด็กต้องนอนตากยุงและนอนบนพื้นที่ไม่สะอาด เมื่อเจ็บป่วยก็ไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกต้อง
7. เด็กถูกตัดขาดจากการติดต่อจากพ่อแม่หรือถูกกีดกันจากนายจ้างไม่ให้ไปพบกับพ่อ-แม่
8. เด็กขาดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกด้าน

3.2.2.4 ผลกระทบจากการใช้แรงงานเด็ก

การเข้าสู่ตลาดแรงงานเด็ก โดยเฉพาะเด็กจากชนบทที่ย้ายเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่นั้นพบว่ามีผลต่อตัวเด็กหลายประการ ได้แก่ สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ การทำงานเปลี่ยนไป ทำให้เด็กปรับตัวไม่ทันและที่สำคัญ คือ แรงงานเด็กส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ขาดฝีมือและประสบการณ์ในการทำงาน เมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานทำให้ไม่ทราบวาลัทธิของตนในการต่อรองเรื่องต่าง ๆ ทำให้ยอมรับสภาพที่นายจ้างเสนอให้ (ชนพรพร สุนทร, 2528 : 23)

การใช้แรงงานเด็กเป็นเรื่องที่จะต้องควบคุมดูแลอย่างเข้มงวดกวัดขัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้แรงงานเด็กเพื่อทำงานในกิจกรรมของครอบครัว เพื่อการศึกษา เพื่อสุขภาพอนามัย หรือเพื่อการแสวงหาประโยชน์หรือหากำไรทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการค้า หรืออุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะการใช้แรงงานเด็กโดยไม่ถูกต้องนั้น ก่อให้เกิดผลกระทบต่อกเด็กมากมายหลายประการ ได้แก่ (เกษมสันต์ วิลาวรรณ, 2528 : 3-4)

1. ผลกระทบต่อร่างกาย งานบางประเภทจะบั่นทอนความเจริญเติบโตทางร่างกาย เช่น งานที่ต้องยก แบก หาบ หาม ของที่มีน้ำหนักเกินกำลังเด็ก เป็นต้น

2. ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย งานบางประเภทเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของเด็ก เช่น งานที่ทำไต่ดินไต่ฟ้า เป็นต้น

3. ผลกระทบต่อศีลธรรมทางจิตใจ งานบางประเภทเป็นอันตรายต่อความเจริญทางวัฒนธรรมและศีลธรรมของเด็ก เช่น งานเกี่ยวกับสถานอบาสมุขต่าง ๆ เป็นต้น

ผลกระทบต่อความก้าวหน้าทางสติปัญญา เด็กอยู่ในวัยที่จะต้องได้รับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา หากต้องทำงานเด็กต้องขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษา นอกจากนั้นเมื่อเด็กทำงาน เด็กย่อมมีรายได้ซึ่งจะเป็นพัฒนาการทางจิตใจผูกมัดให้เด็กทำงานอยู่ต่อไปโดยไม่สนใจศึกษาเล่าเรียนอีก ฯลฯ

4. รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็ก

อรรถ อัจฉา และ Kerry Richler (2532) ได้ศึกษาแรงงานเด็กในภาคอุตสาหกรรมประมง : กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า การจ้างแรงงานเด็กอายุ 11-17 ปี ในสถานประกอบการต่าง ๆ ภายในภาคอุตสาหกรรมประมง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นไปอย่างกว้างขวาง พบว่า สถานประกอบการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวถึง 65% มีการจ้างแรงงานเด็กและจากจำนวนคนงานทั้งหมด 7,000 กว่าคน มีแรงงานเด็กซึ่งมีอายุระหว่าง 11-17 ปี ถึง 1,600 กว่าคนหรือเท่ากับ 23% ของแรงงานทั้งหมดในทุกกลุ่มอายุ งานในอุตสาหกรรมประมงนี้ ส่วนใหญ่เป็นงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะและเป็นงานที่น่าเบื่อ ส่วนใหญ่จึงเป็นแรงงานเพศหญิง ซึ่งนายจ้างได้เปิดเผยว่าชอบจ้างแรงงานเด็กหญิงมากกว่าเนื่องจากผู้หญิงเชื่อฟังและอ่อนน้อมง่ายกว่า แรงงานเด็กในการศึกษารังนี้ทำงานอย่างน้อย 10 ชั่วโมงต่อวัน และมีจำนวนมากที่ทำงานโดยไม่มีวันหยุด ปัญหาที่พบจะเป็นปัญหาโรคผิวหนัง เช่น มือเน่าเปื่อย เนื่องจากถูกสารเคมีและต้องแช่น้ำเค็มหรือสัมผัสกับของทะเลซึ่งมีความเค็มอยู่ตลอด แรงงานเด็กหญิงและเด็กชายจะมีสภาพแตกต่างกัน แรงงานเด็กหญิงจะทำงานเกี่ยวกับทำความสะอาดของทะเล ส่วนแรงงานเด็กชายจะนิยมทำงานบนเรือประมงหรือออกเรือประมงกับบิดาของตนโดยที่ไม่ได้ค่าจ้าง

รจนา กลวัตรและคณะ (2529) ศึกษาเกี่ยวกับสภาวะทางสังคมของเด็กผู้ถูกใช้แรงงานที่มีอายุต่ำกว่า 19 ปีลงมา โดยศึกษากลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มแรงงานเด็กในโรงงานทำมุ้ง ซึ่งมีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม ถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบและได้รับความช่วยเหลือนำตัวออกมา โดยศูนย์ช่วยเหลือแรงงานเด็กของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก กลุ่มที่ 2 กลุ่มแรงงานเด็กที่มาขอรับความช่วยเหลือจากโครงการช่วยเหลือสตรี และเด็กผู้มีความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของบ้านพักฉุกเฉินและ กลุ่มที่ 3 กลุ่มแรงงานเด็กที่มาสมัครงานกับสำนักงานจัดหางาน 4 แห่งของกรมแรงงาน จากการศึกษพบว่า 78.85% ของกลุ่มตัวอย่างมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเข้ามาทำงานได้ไม่นาน ส่วนใหญ่อยู่ในระหว่าง 1 สัปดาห์ - 6 เดือน มีลักษณะการทำงานหลายชั่วโมง ได้รับค่าจ้างน้อย ไม่มีเวลาหยุดพักผ่อนและไม่ได้รับสวัสดิการ นอกจากอาหารและที่พัก ซึ่งปกติก็คิดหักจากค่าจ้างแรงงานของเด็กนั่นเอง

สุรางค์รัตน์ จรรณศาสตร์ศรี (2527) ศึกษาสภาพการใช้แรงงานเด็กในโรงงานอุตสาหกรรมในเขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาแรงงานเด็กที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี จำนวน 150 คน ซึ่งทำงานในโรงงานแก้วทั้งหมด 14 แห่ง จากการศึกษพบว่า สภาพการทำงานของเด็กในโรงงานแก้วขาดความปลอดภัยและเสี่ยงต่ออันตรายสูง และโรงงานอุตสาหกรรมแก้วเหล่านี้ ใช้แรงงานเด็กทำงานโดยไม่ได้ออกใบอนุญาตตามที่กฎหมายกำหนดไว้

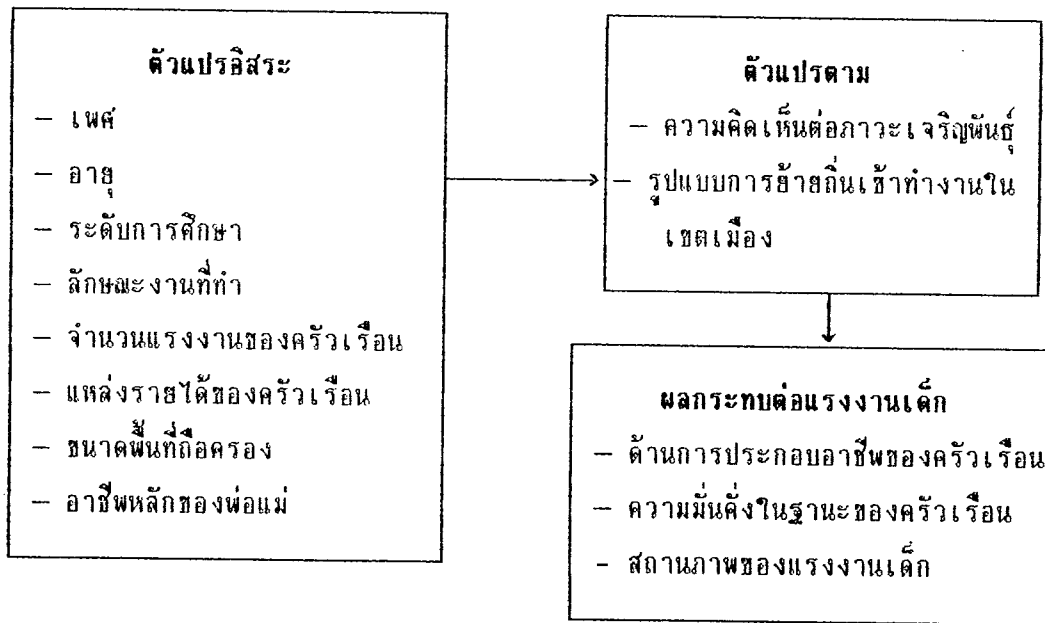
สุรางค์รัตน์ วสินารมย์ และภาวนา พัทธศรี (2529) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการทำงาน และแนวโน้มพฤติกรรมของแรงงานเด็กที่ทำงานในตลาดโต้รุ่งในเขตกรุงเทพฯ ทั้งสิ้น 55 แห่ง พบว่ามีแรงงานเด็กหญิงมากกว่าเด็กชายและมีอายุระหว่าง 10-14 ปี ส่วนใหญ่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เด็กเหล่านี้ทำงานเฉลี่ยวันละ 11.23 ชม. และ 73% ทำงานทุกวันโดยไม่มีวันหยุด โดยได้ค่าจ้างต่ำสุดวันละ 10 บาท สูงสุดวันละ 50 บาท และ 41% ของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจะทำงานในร้านอาหารที่มีการจำหน่ายเครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์

การศึกษาในเรื่องของการใช้แรงงานเด็กที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะได้บทสรุปที่คล้ายคลึงกันนั่นคือ ในประเทศไทยยังมีการใช้แรงงานเด็กที่ไม่ถูกต้องอยู่มาก โดยมุ่งหวังความประหยัดค่าจ้างและความง่ายในการควบคุม โดยมีได้คำนึงถึงสุขภาพและจิตใจของ

เด็กเหล่านี้ ซึ่งจะเป็นกำลังหรือตัวแทนของประเทศชาติต่อไปในอนาคต จึงเป็นที่น่าห่วง
อยู่ว่าถ้าหากไม่มีการแก้ไขปรับปรุงในเรื่องตลาดแรงงานเด็กแล้ว เด็กไทยจะเป็นอย่างไร
ต่อไปในอนาคต จึงเป็นเรื่องที่น่าที่จะศึกษาเพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยเห็นว่าตัวแปรอิสระที่น่าจะมีผลต่อตัว
แปรตามคือความคิดเห็นต่อภาวะเจริญพันธุ์ และรูปแบบการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเขต
เมืองของแรงงานเด็ก ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่ออกมาทำงาน
ลักษณะงานที่ทำ จำนวนแรงงานของครัวเรือน รายได้ของครัวเรือน และอาชีพของพ่อแม่
ซึ่งลักษณะข้างต้นนี้เป็นลักษณะของแรงงานเด็กที่ย้ายถิ่นออกมาทำงานในเขตเมือง อนึ่งผล
จากการย้ายถิ่นออกมาทำงานในเขตเมืองย่อมส่งผลต่อแรงงานเด็กและครอบครัวของ
แรงงานเด็กด้วย ดังนั้น จากกรอบแนวคิดข้างต้นนี้ผู้วิจัยจึงใช้เป็นกรอบในการศึกษาซึ่ง
สามารถเขียนเป็นรูปภาพได้ดังนี้

6. สมมติฐานในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

1. เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดพื้นที่ถือครอง ลักษณะของงานที่ทำจำนวน แรงงานของครัวเรือน แหล่งรายได้ของครัวเรือน และอาชีพหลักของพ่อแม่ ของแรงงาน เด็กที่ย้ายถิ่นมาทำงานในเขตเมือง น่าจะมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อภาวะเจริญพันธุ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2. เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดพื้นที่ถือครอง ลักษณะของงานที่ทำ จำนวนแรงงานของครัวเรือน แหล่งรายได้ของครัวเรือน และอาชีพหลักของพ่อแม่ของแรงงานเด็กที่ย้ายถิ่นมาทำงานในเขตเมือง น่าจะมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเขตเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

3. เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลักของพ่อแม่ ขนาดที่ดินถือครอง แหล่งรายได้ของครัวเรือน น่าจะมีความสัมพันธ์กับประเภทของงานที่ทำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

4. แรงงานเด็กที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเขตเมืองที่ทำงานต่างประเภทกัน น่าจะมีความคิดเห็นต่อภาวะเจริญพันธุ์ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

5. แรงงานเด็กที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเขตเมืองที่มีรูปแบบการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานแตกต่างกัน น่าจะมีความคิดเห็นต่อภาวะเจริญพันธุ์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05